

8. Панькевич Ю. Проблеми інтерпретації творів сучасних українських композиторів в контексті європейського виконавства / Юлія Панькевич. – Режим доступу : <http://www.tspu.edu.ua/php1/include/pauka/conferenc/online/global/mystectvo/pankevych.pdf>.
9. Пархоменко Л. Дивосвіт музики Лесі Дичко / Л. Пархоменко // Культура і життя. – 1994. – № 41. – 5 листопада.
10. Проскура Н. Виступ хору “Хрещатик” в Берліні / Наталка Проскура // Veranstaltungen Zentral Verband Ukrainer in Deutschland in Zusammenarbeit mit Städtepartnerschaftverein Wilmersdorf. – Режим доступу : <http://www.zentralverband-ukrainer.de/archivVeransatlungen.html>.
11. Фільц Б. Народна обрядовість у творчості Л. Дичко (на матеріалі кантат для дитячих хорів) / Б. Фільц. – Режим доступу : <http://etno.kyiv.uar.net/vyd/matmyst/2003/N3/Art22.htm>.

Среди украинских композиторов, чьи произведения особенно широко интерпретируются в мире и трактуются как репрезентативная часть современной национальной музыкальной культуры – Леся Дычко. Ее шедевры представляют музыкальное искусство Украины на фестивалях, конкурсах и в концертных программах многих стран мира: США, Канаде, Великой Британии, Германии, Голландии, Бельгии, Дании, Испании, Италии, Венгрии, Болгарии, Польши, России, а также Украины. Творчество Л. Дычко достаточно показательное в ракурсе популяризации украинского профессионального искусства в мировом масштабе.

Ключевые слова: *композиторское творчество, популяризация, интерпретация, интеграция, презентация.*

Lesya Dychko is a Ukrainian artist whose works are widely interpreted in world and are treated representative constituent of modern national musical culture. Her works represent musical art of Ukraine at festivals contests and concerts in numerous countries of the world USA Canada France Italy Hungary Bulgaria Poland Russia and Ukraine. Works of Lesya Dychko are significant in the aspect of global popularization of Ukrainian professional art.

Key words: *composers works, popularization, art actions, interpretation presentation.*

УДК 78.072 : 06.05

ББК 85.311

Наталія Голошняк

КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ТА ХУДОЖНЬО-МАСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА” ГАЛИЧИНИ В ПУБЛІЦИСТИЧНІЙ СПАДЩИНІ БОРИСА КУДРИКА

У статті окреслюється амплітуда науково-методичної проблематики публіцистичних зацікавлень знаного українського музикознавця, критика, композитора Бориса Кудрика стосовно культурно-освітньої та художньо-масової діяльності товариства “Просвіта” Галичини, яка розкривається автором на шпальтах Місячника освіти – виховання – культури “Просвіта”.

Ключові слова: *“Просвіта”, художньо-масова діяльність, хор, читальні оркестри, драматичний гурток, науково-методична проблематика, публіцистика.*

Музично-теоретична спадщина доктора музикології Бориса Кудрика (1897–1952) представлена досить об’ємно й розкриває широке коло зацікавлень дослідника та напрямів його діяльності: історичне музикознавство, фольклористику, музичну критику, публіцистику.

Музично-критична, публіцистична та музикознавча діяльність композитора, разом з його педагогічною діяльністю та іншими сферами, творять цілісний портрет непересічного митця української музичної культури першої третини ХХ століття.

Наукові статті, рецензії (переважна більшість була написана в 30–40-х роках ХХ ст.), музикознавчі нариси, виголошені численні реферати Бориса Кудрика – це величезна й титанічна праця. Багато із цих робіт не втратили й донині своєї значущості та актуальності.

Дописи Б.Кудрика представлені в популярних на той час періодичних виданнях Галичини: “Діло”, “Нова Зоря”, “Мета”, “Неділя”, “Життя і знання”, “Дзвони”, “Українська музика”, “Наші дні”, “Львівські вісті”, “Краківські вісті” і складають значну кількість наукових розвідок (близько двохсот), що свідчить про надзвичайну працездатність, цілеспрямованість, організованість та інтенсивність роботи критика-музикознавця, а також про широке коло наукових інтересів музикознавця [14].

Музикознавча діяльність Бориса Кудрика ще недостатньо вивчена, бо доступ до багатьох матеріалів став можливим лише після посмертної реабілітації митця в 1993 році. Окремі напрями наукової діяльності й аналіз деяких жанрових сфер його творчої спадщини вже знайшли свій безпосередній відгук у науковій літературі [10–13].

Тому метою розвідки є виявлення амплітуди науково-методичної проблематики публіцистичних зацікавлень Бориса Кудрика стосовно культурно-освітньої та художньо-масової діяльності товариства “Просвіта” Галичини, яка розкривається автором на шпальтах Місячника освіти – виховання – культури “Просвіта”.

Діяльність громадського культурно-освітнього товариства “Просвіта” в Галичині, яке було засноване кращими представниками української інтелігенції в 1868 р., була одним із помітних явищ вітчизняної історії другої половини XIX – першої половини XX ст. Цей період – один із найважливіших у формуванні української національної культури в Галичині, що становить цілу епоху, яка характеризується загальним піднесенням національної духовності та професіоналізації музичного життя. У цей час створюються перші громадські осередки – народні доми, читальні, школи; організовуються театральні гуртки, самодіяльні хорові товариства, мистецькі об’єднання, фахові навчальні музичні заклади, поява яких сприяла активізації концертного життя, спонукала до творчості галицьких композиторів і позитивно впливала на формування й становлення музичного виконавства.

Українська громадська організація культурно-освітнього спрямування “Просвіта” в Галичині стала найбільш масовою, впливовою, значущою культурно-освітньою силою. Вона відіграла активну роль у формуванні національної самосвідомості українців. Саме “Просвіта” взяла на себе роль всеосяжної громадсько-політичної інституції, матері багатьох культурних й економічних товариств, таких як “Рідна школа”, “Сільський господар”, “Січ”, “Сокіл”, “Союз українок” та інших.

“Просвіта” розпочала свою діяльність зі Львова, де 8 грудня 1868 р. відбулися установчі збори цієї культурно-освітньої організації. Першим головою Товариства у Львові був знаний композитор, диригент, гімназійний професор А.Вахнянин. Своїми завданнями воно вбачало, “щоби якнайскоріше утворити численну інтелігенцію, щоби повеличатися такою літературою, як у інших народів, щоби заснувати український театр, щоби мати українські гімназії й університети” [1, с.146].

Серед невідкладних завдань “Просвіти” було видавництво популярних книжок, а згодом відкриття читалень, створення хорових колективів, драматичних і спортивних гуртків, оркестрів, кооперативів, навчальних закладів, завдяки чому до її праці було залучено багато міщан і селянства. Філії й читальні “Просвіти” відкривали народні доми, бібліотеки, організували курси, проводили лекції, концерти, вистави, фестини, що сприяло залученню різних верств населення до просвітнянської діяльності.

Товариство пропагувало рідну мову через популярну літературу, часописи, що знайшли своє місце не лише в сотнях читалень, а й у тисячах помешкань галичан. “Просвіта” сприяла поширенню кращих здобутків української та світової культури.

Освітнє товариство “Просвіта” вело досить велику видавничу діяльність. Через друковані видання, читальні, самоосвітні, театральні, вокально-хореографічні, музично-інструментальні гуртки воно несло в широкі народні маси і культуру, і знання, і національну свідомість.

Виступи Бориса Кудрика на шпальтах часописів, які видавало товариство, у першу чергу Місячника освіти – виховання – культури “Просвіта”, розкривають велике коло зацікавлень митця в справі розвою хорового, оркестрового та театрального аматорського мистецтва.

Особливої уваги заслуговує стаття музикознавця **“Про виховне значення й належне плекання народної пісні”**. Б.Кудрик, торкаючись такої важливої теми “виховного значення народної пісні”, зупиняється на декількох аспектах цієї проблеми. Це – вікова історія виховного значення народної пісні (від стародавніх греків і до сучасності); нерівноцінність окремих історичних періодів у визначенні вагомості виховного значення фольклорних взірців; роль народної пісні в моральному та ідейному вихованні як усього українського народу, так й окремої людини тощо.

Акцентує свою увагу автор і на вирішенні проблеми “плекання народної пісні”. Б.Кудрик зауважує, що “ми зі своїм багатством пісні, якого нам завидують чужинці, ми – маємо святий

обов'язок зайнятися нашою народною піснею як найосновніше, ми мусимо берегти її від загину, що приносить їй, велике місто і світ машин” [6, с.68].

У цьому сенсі дописувач найважливішу функцію покладає на диригентів просвітянських хорів. Він підкреслює, що: “Тут диригенти просвітянських хорів мають перед собою дуже важне, але й вдячне завдання. Тут замало тільки підготувати хори до концерту щоб потім ці підучені пісні, як це в нас звичайно буває, пішли на вічне забуття. Тут треба, крім концертних підготов звернути дбайливу увагу й на те, що співає наш народ при своїй щоденній праці. Тут треба викоринювати й різні погані звички при співі, всякі вигукування перекривлювання, півкання” [6, с.68].

Підсумовуючи свої міркування щодо виховного значення народної пісні, Б.Кудрик зазначає: “Сказав колись один мудрець, що гноблений народ, який шанує як-слід свою мову, має в руках ключі від своєї в'язниці. А ми додамо: гноблений народ, що ще й плекає як-слід свою пісню має навстіж відкриті двері своєї в'язниці” [6, с.68].

Продовженням попередньої теми слід вважати допис Б.Кудрика “Не занехуймо старого! (кілька слів у справі репертуарів наших просвітянських хорів)”. Автор висловлює думку про те, що незважаючи на те що “після закінчення світової війни, в добі відбудови культурного життя – наше українське хорове музикування опинилося на дорозі, зовсім відмінній від давнішої. ... Настала в нас нова пісня” [5, с. 33], треба не забувати давнішої музики, зокрема, місцевої, старогалицької. Автор мав на увазі твори Михайла Вербицького (1815–1870) й Івана Лаврівського (1822–1873) та їх найближчих послідовників: Анатолія Вахнянина (1841–1908), Віктора Матюка (1852–1912), а також твори Дениса Січинського (1865–1909) й Остапа Нижанківського (1862–1919). Тому, на його думку, надзвичайно показовою у вирішенні цієї проблеми була творчість визначного композитора Станіслава Людкевича, який зробив аранжування значної кількості старогалицьких пісень, які тривалий час майже не виконувалися. І тільки завдяки Людкевичу, як відзначає Б.Кудрик, такі пісні “починають співати. Це такі пісні як: “Там, де Чорногора”, “Як ніч мя покрие”, “З тої гори високої”, “Пою коня при Дунаю” й інші. Всі вони визначаються високо вартними мистецькими мельодіями (нутами), тимто ці обробки Людкевича (на чоловічий та мішаний хор) – це неоціненний дарунок для наших хорів” [5, с.34].

У своїх висновках Б.Кудрик відзначає, що це “тільки початки великого гарного діла”, хоча вже зроблено досить багато у відродженні старогалицької пісні. Тому він із надзвичайним оптимізмом завершує допис побажанням: “Нехай же по узбіччях наших любих високих Карпат, Гологір, Товтрів, Розточчя, над Дністром, Серетом, Прутом та Сяном, і під шум наших рідних лісів та рідних нив загомонить непорочно-чистими звуками наша люба невмируща старогалицька пісня!” [5, с.34].

Цікавими з точки зору просвітницької, а також методичної роботи є статті музикознавця про оркестрові колективи при читальнях “Просвіти”.

Так, у публікації “**Наші читальні оркестри**” автор відзначає, що при читальнях приваляють “трубні” оркестри, тому що, на його думку, “трубна оркестра краще надається до походу, до святкувань під голим небом, ніж яка струнна, тимто їх у нас дуже мало” [4, с.99]. Ця стаття також містить методичний матеріал про “техніку гри” на духових інструментах, викладений доступною мовою, з розшифруванням термінологічного виконавського апарату. Важливе значення в справі розвою оркестрового виконавства, наголошує Б.Кудрик, займає репертуар, який “дуже первісний, невибагливий”. Він вважає, що не всі твори, які є в бібліотеках читалень, вартісні для виконання. Потрібно розширювати репертуар творами “усесвітньо відомих композиторів”, які мають стати базовими для освітянських оркестрів поряд із традиційними маршами та в'язанками народних пісень.

Безпосереднім продовженням попереднього допису Б.Кудрика слід вважати статтю “**Про те, як вести оркестральну пробу**”, у якій автор послідовно зупиняється на проблемі технічної готовності оркестрів до виконавської практики. І це він визначає, як “звертати увагу на гарний тон” [8, с.150]. Автор конспективно подає всі етапи методично-педагогічної підготовки оркестрантів: необхідність проведення планових репетицій, дисципліна відвідання “проб”, попередня репетиційна робота диригента з окремими оркестровими групами, технічна характеристика інструментів та особливості їх виконавської техніки, рекомендації диригентам до опрацювання різних жанрів творів для духового оркестру.

Наступна стаття Б.Кудрика, яка доповнює матеріал про функціонування оркестрів при читальнях “Просвіти”, присвячена проблемам підготовки струнних оркестрів, **“Про струнні оркестри в наших читальнях”**. Автор допису своєрідно пояснює необхідність створення струнних оркестрів: “Воно правда – трубні оркестри годяться до концертів, фестивалів чи інших таких імпрез (улаштувань) під голим небом, і передусім до походів. Але ж у замкненій домівці, і то тісній, як то звичайно буває з сільською читальнею, така трубна оркестра не має досить місця, щоб звук розвинувся й тимто вона глушить. Отже в такому випадку добра була б і струнна оркестра, а в замкнішому селі чи містечку можуть при тій самій читальні бути нараз обидві оркестри, трубна й струнна, навіть із тими самими грачами” [7, с.198].

Цікавим, на нашу думку, видається навчально-проблемний напрям друкованого матеріалу. Автор спрямовує читачів у сферу пізнання основ інструментознавства. Борис Кудрик докладно зупиняється на інструментальному складі струнного щипкового та смичкового оркестрів, подає докладну характеристику окремих інструментів (стрій, діапазон, технічні можливості), а також висловлює думку, що “оснувати смичкову оркестру можна хіба лише при міській читальні. Учителю мусить рішуче володіти грою, бодай на скрипці, бо наука на цих струментах має своєрідні труднощі. Бо ж ні один смичковий струмент не має на струннику переділок для пальців, як їх мають мандоліни, гітари й тамбуріци – отже лише вишколеним слухом треба шукати належного місця для даного пальця на струні. А опісля численні відміни в орудуванні смиком, скорі пасажі (ряди дрібних нот), акорди, подвійні ноти й багато інших труднощів, заки вдасться вивчити хочби легкий оркестральний дострій до якого народного театрального твору зі співами, от хочби н. пр. “Ой, не ходи Грицю!” для такої мети легше підвчити щипкову оркестру, очевидно сильно обсажену, а ніколи – трубно!” [7, с.201].

Товариство “Просвіта” здійснювало низку різноманітних заходів, спрямованих на збереження й розвиток національної культури, плекання духовності та піднесення національної самосвідомості українського населення краю. Просвітницька діяльність здійснювалася через аматорські театральні, співочі, інструментальні та інші гуртки. “Найголовнішою формою просвітньої діяльності, – зазначав часопис “Народня Просвіта”, – було влаштування драматичних вистав і концертів” [9].

Театрально-мистецька діяльність “Просвіти” завжди відігравала суттєву роль у вихованні народу і його національній консолідації. Тому ця проблема також стала об’єктом обговорення на шпальтах часопису “Просвіта” в статті Бориса Кудрика **“Народна співогра”**. На думку автора, “театральні гуртки мають дуже часто гарні співочі та музичні сили. Коли взяти виключно українські театральні твори, що їх виконують ці гуртки, то ті твори майже всі народні оперети або співогри. Тимто тут хочимо поговорити, що таке народня співогра, як вона написана, як повстала й розвинулася, й які вигляди на майбутнє” [3, с.186].

Автор, визначаючи важливість розвою аматорського театрального мистецтва, висловлював необхідність знань історії розвитку театрального мистецтва, жанрових різновидів розважальних вистав українських авторів, найбільш відомих творів у жанрі співогри. Борис Кудрик також висловлює свої сумніви: “Невже ці старі співогри вже невжиток? Правда, слова до них, то так, але музика ні! Найкращий доказ того, це те, що такі співогорні пісні, як “Ми в луг підємо всі з косами” з “Підгірян” Вербицького, “Родимий краю” з Матюкового “Капряля Тимка” та ще не одна така, стали новими народніми піснями. А не такі то далекі часи, як “Підгірян” грали майже в кожній сільській та міській Читальні “Просвіти” [3, с.187]. А завершує музикознавець статтю переконливим зверненням: “Тому ми кажемо: Плекаймо по Читальнях наново нашу старогалицьку співогру! У сценічних творах Вербицького й Матюка живе невмирущий дух нашого рідного села, охопленого у мистецьку форму” [3, с.18].

Діяльність аматорських колективів “Просвіти” спричинилася до поживлення музичного життя всього галицького краю, позначилася на зростанні рівня розвитку культури та музичного мистецтва загалом і стала наймасовішою формою роботи філій і читалень товариства.

Отже, публіцистична спадщина Б.Кудрика відзначається широким спектром жанрів і різноманітною тематикою. Однак статті музикознавця, надруковані в часописі “Просвіта”, виконували необхідну пізнавально-просвітницьку та навчально-методичну функції, оскільки торкалися вагомих подій мистецького й виховного значення, впливаючи на рівень суспільної свідомості та високої духовності в українському середовищі. Борис Кудрик належав до непересічних

діячів музичної культури Галичини 20–40-х років ХХ століття. Його постать особливо вирізняється серед інших культурно-громадських діячів, а публіцистичні виступи музикознавця, музичного критика, рецензента на сторінках численної тогочасної преси відіграли позитивну роль у національному музичному процесі та сприяли розвитку й піднесенню музичної культури України.

1. Гринів О. “Просвіта”: історія і сучасність / О. Гринів // Українська народна енциклопедія. – Львів : Червона калина, 1996. – С. 146.
2. Грицан А. Просвітня зоря Прикарпаття / А. Грицан. – Івано-Франківськ : Сіверсія, 2001. – 180 с.
3. Кудрик Б. Народна співогра / Борис Кудрик // Просвіта. – 1937. – № 7–12. – Липень-грудень. – С. 186–187.
4. Кудрик Б. Наші читальняні оркестри: їх дотеперішній стан та як їх переформувати / Борис Кудрик // Просвіта. – 1936. – № 4–5. – Липень-серпень. – С. 99–100.
5. Кудрик Б. Не занехуймо старого! (кілька слів у справі репертуарів наших просвітнянських хорів) / Борис Кудрик // Просвіта. – 1937. – Ч. 1–2. – Січень-лютий. – С. 33–34.
6. Кудрик Б. Про виховне значення й належне плекання народної пісні / Борис Кудрик // Просвіта. Місячник освіти – виховання – культури. – Львів, 1930. – Р. 1. – Ч. 3. – Червень. – С. 67–68.
7. Кудрик Б. Про струнні оркестри в наших читальнях / Борис Кудрик // Просвіта. – 1936. – № 8–9. – Листопад-грудень. – С. 198–201.
8. Кудрик Б. Про те, як вести оркестральну пробу / Борис Кудрик // Просвіта. – 1936. – № 6–7. – Вересень-жовтень. – С. 150–151.
9. Народня Просвіта. – 1924. – Ч. 10. – С. 150–151.
10. Толошніак Н. А. Борис Кудрик : бібліографія наукових праць, статей і рецензій / Наталія Толошніак // Kalorhonia: науковий збірник з історії церковної монодії та гимнографії. – Львів : Вид-во Українського Католицького Університету, 2004. – Ч. 2. – С. 347–355.
11. Толошніак Н. А. Борис Кудрик – корифей рогатинської землі / Наталія Толошніак // Наукові записки. Серія “Мистецтвознавство”. – Тернопіль ; К., 2005. – № 2 (14). – С. 29–35.
12. Толошніак Н. А. Жанрово-стилістичні особливості хорової спадщини Бориса Кудрика / Наталія Толошніак // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ, 2003. – Вип. V. – С. 74–84.
13. Толошніак Н. А. Наукові студії Бориса Кудрика в галузі церковної музики / Наталія Толошніак // Музика Галичини. – Т. VI / Наукові збірники ЛДМА ім. М. Лисенка. – Львів, 2001. – Вип. 5. – С. 165–169.
14. Толошніак Н. А. Музично-теоретична спадщина Бориса Кудрика / Наталія Толошніак // Матеріали до українського мистецтвознавства : зб. наук. праць. – К., 2002. – Вип. I. – С. 93–95.

В статье очерчивается амплитуда научно-методической проблематики публицистических интересов известного украинского музыковеда, критика, композитора Бориса Кудрика относительно культурно-образовательной и художественно-массовой деятельности общества “Просвіта” Галичины, которая раскрывается автором на страницах Месячника образование – воспитание – культура “Просвіта”.

Ключевые слова: “Просвіта”, художественно-массовая деятельность, хор, читальные оркестры, драматический кружок, научно-методическая проблематика, публицистика.

The article outlines the amplitude of the scientific and methodological problems of analytical interest known Ukrainian musicologists, critic, composer Boris Kudrik for cultural and artistic activities of media companies Prosvita Galicia, which is revealed by the author on the pages of monthly education – education – culture highly active.

Key words: highly active, art and mass activities, choir, reading orchestras, drama circle, scientific and methodological issues, journalism.